

Uppruni jólatræesins

Okkara gomlu víkingar fagnaðu hini ljósu tíðini við at drekka seg sansaleysar og sláa hvønn annan á skallan við gnagaðum kjotbeinum

TÁ IÐ JÓLATRÆIÐ Á FYRSTA SINNI VARÐ NEVNT Í TÝSKLANDI — Í ÁRINUM 1642 — RÓPTI PRESTURIN JOHAN KONRAD TAÐ FYRI »EITT KETTERISK T SPOTTARAFYRBRIGDI«.

Av øllum hátíðum bera jólini hina størstu gleðina við sær, og vakrasta jólateknið er hitt fríska, grøna og vælpyntaða jólatræið við sínum blaktrandi ljósum. Síðurin við jólatrænum er nýggjur í Norðanlondum, men hevur tó eina gamla søgu.

Síðan kristindómurin kom fram, hava fólk hildið jól til minnis um Jesu føðing, men jólini eru nógv eldri. Tey falla saman við hin heidna síðin, tá teir gomlu hildu ljósfest. Hetta var fagnaðarhátíð, sólin hevði »snarað sær á«, og nú gekk tað aftur móti ljósari tíðum.

Hátíð? Okkara forfedrar vóru ovurkátir. Drykkjuhornini vóru fylt á tremur og tømdu í tí stóru gildishollini. Teir ótu og drukku, meira enn teir vóru mentir; teir slógu hvønn annan í skallan við gnagaðum beinum — teir vóru kátir sum á ongun sinni áður.

Upprunin til orðið jól er ikki lettur at fáa greiðu á, men hildið verður, at tað kemur av fornnorrøna orðinum »jylir« — á gotiskum »juleis« — nakað gott og gleðiligt. Hetta samsvarar vel við tey heidnu jólini. Hetta var fest fyrri ljósinum og tí, sum gror — symbolir, sum seinri verða gjørd livandi við jólatrænum. Ljósin vóru tekin um sigur menniskjunnar yvir myrkrinum og hitt grøna træið tekin um allan gróður. Í dag avmyndar jólatræið livið — hitt æviga livið.

Elstu frágreiðingarnar um nakað, ið minnr um jólatræið koma úr Kína. Í árinum 247 f. Kr. varð eitt træ sett upp á keisarapalássinum í Peking, pyntað við blómum og 100 lyktum. Ja, longu áðrenn hetta hendi, varð eitt slíkt træ sett upp á einum fjallatoppi — og í frágreiðingini verður sagt, at lyktirnar á trænum lýstu sterkari enn bæði sól og máni.

Eitt sindur seinri, ár 163 f. Kr. varð gamli nýggjársdagur, kalendarafeitin, av praktiskum grundum fluttur frá fyrsta mars til 1. januar. Trælirir fingur fri, tey ótu og drukku og spældu. Til æru fyrri gudin Saturnus, sum hevði lært menniskjuni at dyrka jørdina og syrgdi fyrri øllum gróðri, pyntaðu tey heimini við ljósum og í rúgvuviss av grønum plantum.

Skilnaðurin millum ljós og myrkur, millum summarsins gróður og berliga veturin, tá alt í náttúruni lá deytt, hevur allar dagar sett sín dám á mannalyndið — ikki minst í teirri tíðini, tá fólk vóru á tremur av yvirtrúgv.

Í Norðanlondunum gjørdur teri nógv burtur úr at verja seg imóti teimum óndu makt-

unum og tryggja sær eitt gott ár við trivna fyrri fólk og fæ. Tilfarið var í fyrsta lagi ljós og gróður. Ljós vórðu tendrað í stovnum, og á gólvíð stroyddu teir hálm greinar o.t.

Nær jólini gjørdust ein kristin hátíð í Norðanlondum, veit ein ikki við vissu. Norski kongurin Hákon Adalsteinsfostur, sum var føddur í árinum 929, og gjørdi miseydnabø roynd at kristna norska fólk, royndi eisini at geva heidnu festini meira álvarsigan dám, men eisini hetta miseydnabøist.

Eisini eftir at kristindómurin var komin til Norðanlondum, veit alt avgudadyrkanin áfram, og yvirtrúgvinn tók til heldur enn at minka. Tá kristin jól at enda vunnu fram í Norðanlondum, fylgdu nógvir av teim um heidnu síðunum við hátíðarhaldinum, tó á annan hátt enn frammanundan.

Jólatræið kemur úr Týsklandi. Tað verður fyrstu ferð umrøtt í 1642 av prestinum Johan Konrad í Strasbour, sum tá var týskur ríkisstáður. Hesin kirkjuligi harri var alt annað enn glaður fyrri jólatræi. Hann skivur m. a.:

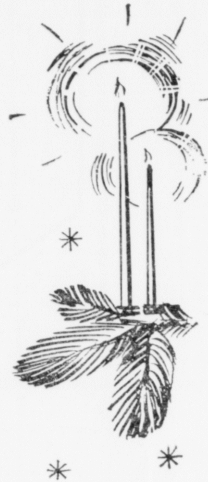
»Uppi í býtleikumum, fólk havast at um jólini meira enn Guds orði, er hitt sokallaða jóla- ella grønatræið, sum tey seta upp í húsum og pynta við dukkum og góðgæti. Hvaðan hesin síður er komin frá, veit eg ikki; men hetta er eitt barnsligt páfund.«

Presturin kundi havt tikið tað hövlari, tí í Strasbour fall hesin síður skjótt niður fyrri og kom ikki fram aftur fyrr enn eini 250 ár seinri.

Tað er líkt til, at eingi ljós vóru á trønum. Ikki fyrr enn í 1737 sigur týskarin Gottfried Kissing frá »einum jólatræi, sum strálaði av ljósum.« Umleið 30 ár seinri helt hin ungi Goethe jól í heimi sínum, har fólk komu saman um eitt jólatræ, pyntað við voksljósum.

Umleið ár 1800 kom jólatræið til Danmarkar og einaferð í 1840-unum til Onglands. Victoria, drottning, sum var gift systkinabarni sínum, Albert, prins, og var sera góð við hann, skivur í einum brev:

»Mín kæri Albert, endiliga

hava vit havt jólatræ, og vit hava frott okkum, meðan vit hava pyntað tað. Nú strálar og blaktrar tað í stovuni til mikla gleði fyrri okkum og børn okkara og gestirnar.«

At byrja við eru tað bara ríkmenn og embetismenn, sum hava jólatræ í teimum ymiskum londunum; men seinri verður hetta síður, ið røkkur inn í flestu heim.

Jólatræið er sostatt ikki stórt meira enn 100 ára gamalt í Norðanlondum — eitt stutt áraskeið, tá ein hugsar um, at hesin síður kortini kann fylgjast eini 1000 ár aftur í tíðina.

FÆRØSK MARGARINE

Vita No 1

VITAMINISERET

FÆRØSKT PRODUKT

FINT PRODUKT

TÆR REYÐU HOSURNAR

Ja, nú vóru jólini farin aftur um bak og alt gekk sína vanligu gongd.

Nei, sum hann hevði gleitt seg til jóla, tað var altíð nakað serligt við jólunum, tað var ein sovørðin hugni og friður yvir øllum.

Hann hevði nú ikki ventur at fáa nakað í jólagávu, minni enn so, tað var ikki vanligt hjá teimum; men hann visti, at tað fingur tey ríku. Marjun, vinkona hansara, sum hann plagdi at leik sær við, hon fekk hvørt ár finan pakka, men tey vóru jú eisini vælhavandi, pápin var bóndi og so áttu tey eisini bát.

Tað stóð verri til hjá teimum, tey vóru tiggju systkin, hann var næstelst.

Pápin plagdi at vera undir íslandi fyrri at fáa teimum mat í munin; men ofta stóð illa til, mangan høvdu tey farið svong til songar. Ja, song átti hann nú onga, men eina gamla tryggju hjá pápa sínum plagdi hann at balla um seg og leggja seg aftan fyrri kaminuna.

Hann hevði ofta hoyrt mammu sína gráta, tá tey vóru logst um kvöldið, hann helt tað altíð vera ringast hjá henni, tí hon bardi alt inni í sær, men hann sá tað ofta á eynabrá hennara, at hon var nærur at geva tað heila upp.

Men hvat var tað í kvöld, — hann hevði hoyrt hana gráta, men hvat var tað? Nú var hon farin at biðja, hann lurtaði:

Góði Gud! hjálp okkum, — tú plagar altíð at hava okkurt tá neyðin er størst. Nú eru bert nakrir dagar til Jógvann kemur heim aftur og stutt er til jóla, og vit fáa ikki meira til skrift hjá keypmanninum, og tað einasta sum er í húsinum eru nokur eplir og tveir dryllar. — Góði gud, forbarma teg yvir okkum! ...»

So hoyrði hann ikki meira, hann var farin at hugsa um tað ikki var okkurt hann kundi gera. Hann kundi kanska taka bátin sum lá niðri við stóðna og fara út at dyrgja, tað hevði hann gjørt eina ferð fyrr, hann fekk eisini vel av seiði; men tað hevði verið undir skúlatið, so hann hevði verið noyddur at skulka frá skúlanum. Hann kundi ikki gloyma hvussu illur lærarin var, hann varð avsmurður, settur eftir, og so róptu øll »skulke« eftir honum. Men nú sá hann ikki annan útveg enn at royna tað, kosta hvat tað vildi.

Morgunin eftir vakti mamm-an tey í skúla, hann plagdi at fylgjast við tí elsta beiggjanum, hann var tólv ára gamal og æt Regin, hann var eitt ár eldri enn hann sjálvur.

Skuldi hann spyrja Regin um hann kom við — út at dyrgja. Nei, betri var at lata vera, tí hann visti at svarið var, nei.

Regin tordi ikki fyrri læraranum, so hann mátti fara einsamallur.

Tá teir vóru komnir eitt

sindur frá húsum, segði hann seg hava gloymt okkurt og noyddist at fara heimaftur. Hann skundaði sær nú oman á stóðna, har ein bátur lá, loysti bátin og slapp sær avstað, dorgin varð eisini í bátinum, — bara nú ongín sá hann.

Hann róði eitt sindur út og so byrjaði hann at pilka.

Tað gekk betri enn hann hevði ventur — 30 seiðir —; nei sum mammann mundi bliva glað, tá hann kom heim. Hann róði so at landið, bant bátin, fann sær ein posa at koyra seiðin í og so til húsa.

Mammann var kløkk, tá hon sá hann koma heim undir skúlatið. »Nú olmsudýrið, hvat bagir síðan tú kemur heim hesa tíðina og hvat er tað tú hevur í posanum.«

Hann visti ikki hvat hann skuldi svara fyrst, men so tók hann dik á seg og segði:

»Mamma, eg hoyrði tygum biðja í gærkvöldi...«, meiri fekk hann ikki sagt, tað stóð ein klumpur í hálsinum á honum.

Mammann kom yvir, legði armarnar tvørtur um hann, so leiðis stóðu tey eina løtu, tey skiltu hvønn annan, nú mundu tey fara at klára tað til pápin kom heim.

»Men barn mitt, hvat heldur tú lærarin fer at siga, hann fer at buka teg, á, hvi skal tað vera soleiðis?«

»Nei, mamma, tað er ikki vist, eg ætli at tosa við hann.«

Ja, hesa ferð slapp hann undan banki, men so mátti tað ikki hneda aftur, hevði lærarin sagt.

Ja, so var pápin komin heim í øllum góðum. Hann hevði bæði turran fisk og saltfisk við sær, eisini hevði hann keypt eplir og rosindir, tá teir vóru inni í Íslandi.

Jólini høvdu verið góð.

Jólagávu hevði hann eisini fingið fyrri fyrstu ferð í livinum, og hann helt, at tað mundi vera omanum sum hevði hugsað um hann, tí hon plagdi at siga, at hann var so illa kleddur um beinini; ja, hann var næstan vissur í, at tað var hon, tí tá hann vaknaði jólamorgun, lógu einar reyðar hosur framman fyrri honum.

Lovimann.

FØROYA

BANKI

bauki FØROYA